

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om Tillgänglighetsbiblioteket Celia och lag om ändring av 11 § i lagen om allmänna bibliotek

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att det stiftas en ny lag om Tillgänglighetsbiblioteket Celia. Genom lagen upphävs lagen om biblioteket för synskadade. Därtill föreslås det en ändring i lagen om allmänna bibliotek på grund av att ämbetsverkets namn ändras.

Genom den föreslagna lagen ändras ämbetsverkets namn till Tillgänglighetsbiblioteket Celia. Genom lagen preciseras bibliotekets uppgifter och bibliotekets roll som sakkunnig i fråga om tillgänglig publicering. Biblioteket föreslås fortfarande vara ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. I lagen föreslås bestämmelser om bibliotekets ställning, syfte och uppgifter, om att förmedlings- och utlåningstjänster och handledning ska vara avgiftsfria för kunderna samt om samverkan, ledningssystemet och om bibliotekets organ.

I lagen föreslås också bestämmelser om förbud att använda och låna bibliotekets material samt om bibliotekets rätt att utfärda användningsregler för bibliotekets kunder.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2023 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2023.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	4
1 Bakgrund och beredning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Beredning.....	4
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	5
2.1 De viktigaste författningarna.....	5
2.1.1 Grundlagen.....	5
2.1.2 Diskrimineringslagen.....	5
2.1.3 Upphovsrättslagen.....	5
2.1.4 Lagen om biblioteket för synskadade.....	6
2.2 Biblioteket för synskadade.....	7
2.2.1 Bibliotekets verksamhet.....	7
2.2.2 Bibliotekets samarbetsnätverk.....	9
2.2.3 Kundrelation till biblioteket.....	9
2.2.4 Bibliotekets användningsregler.....	10
2.2.5 Bibliotekets direktion.....	10
2.2.6 Braille-delegationen.....	11
3 Målsättning.....	11
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	11
4.1 De viktigaste förslagen.....	11
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna.....	12
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser.....	12
4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna och de allmänna biblioteken.....	12
4.2.3 Samhälleliga konsekvenser.....	13
4.2.4 Konsekvenser för bibliotekets kunder.....	13
5 Alternativa handlingsvägar.....	13
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser.....	13
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet.....	14
6 Remissvar.....	15
7 Specialmotivering.....	17
7.1 Lag om Tillgänglighetsbiblioteket Celia.....	17
7.2 Lagen om allmänna bibliotek.....	23
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag.....	24
9 Ikraftträdande.....	24
10 Förhållande till andra propositioner.....	24
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning.....	24
LAGFÖRSLAG.....	26
1. Lag om Tillgänglighetsbiblioteket Celia.....	26
2. Lag om ändring av 11 § i lagen om allmänna bibliotek.....	29
BILAGOR.....	30
PARALLELLTEXT.....	30
2. Lag om ändring av 11 § i lagen om allmänna bibliotek.....	30
FÖRORDNINGSUTKAST.....	31

RP 95/2022 rd

Undervisnings- och kulturministeriets förordning om Tillgänglighetsbiblioteket Celas direktion och delegationen för punktskrift.....	31
---	----

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

I lagen om biblioteket för synskadade (638/1996) föreskrivs det om tjänster avsedda för synskadade och andra personer med läsnedsättning i anslutning till erhållande av information, studier, möjlighet att syssla med litteratur och konst samt rekreation. Enligt lagen producerar och lånar biblioteket ut biblioteksmaterial i form av punktskrifts- och talböcker samt elektroniskt och annat specialproducerat biblioteksmaterial, producerar studie- och kursmaterial för alla utbildningsstadier, säljer material som det producerat till privatpersoner, bibliotek och andra inrättningar, handleder sina kunder i användningen av biblioteket och informationssökningen samt är sakkunniginrättning inom sitt område. Lagen har fungerat relativt bra och inga väsentliga ändringar har gjorts i den under dess giltighetstid. Av de samhälleliga förändringarna har i synnerhet digitaliseringen, den förnyade regleringsmiljön och förändringarna i befolkningsstrukturen påverkat också bibliotekets verksamhet, och därför har det ansetts att lagen behöver ses över. Dessutom har det ansetts att formuleringarna i statsminister Sanna Marins regeringsprogram, ”särskilt ska det uppmärksammas att rättigheterna tryggas för de människor som har det sämst ställt”, och att medborgarnas likabehandling, jämlikhet och delaktighet ska tryggas stöder behovet att reformera lagen.

Undervisnings- och kulturministeriet inledde den 7 oktober 2019 en förhandsutredning om en reform av lagen om biblioteket för synskadade. Under projektet (7 oktober 2019—31 januari 2020) samlades det in information om bland annat nuläget för bibliotekets verksamhet, om förändringsfaktorer och den internationella utvecklingen. Under projektet ordnades det tre workshops för bibliotekets användargrupper och intressentgrupper.

1.2 Beredning

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 9 oktober 2020 en arbetsgrupp med uppgift att bereda ett förslag till reform av lagen om biblioteket för synskadade. Beredningsunderlaget till regeringens proposition finns i den offentliga tjänsten på adressen: <https://okm.fi/sv/projekt?tunnus=OKM046:00/2020>. Avsikten var att revidera lagen om biblioteket för synskadade så att lagen beaktar förändringarna i samhället och i bibliotekets verksamhetsmiljö. I det förslag till regerings proposition som bereddes skulle de övriga aktörerna på fältet och arbetsfördelningen mellan dem beaktas. Arbetsgruppen skulle vid beredningen dessutom beakta tjänsterna för personer med en synskada och för personer som har någon annan läsnedsättning i förhållande till övriga tjänster som samhället erbjuder ifråga om litteratur, tillgång till information, lärande och kultur.

I arbetsgruppen ingick utöver företrädare för kultur- och konstpolitiska avdelningen vid undervisnings- och kulturministeriet även Erilaisten oppijoiden liitto ry, Förbundet Finlands svenska Synskadade rf, Biblioteket för synskadade, Synskadades förbund rf, Utbildningsstyrelsen, Valteri center för lärande och kompetens, Suomen sokeat ry, För kultur på lika villkor rf och Rådet för de allmänna biblioteken.

Under arbetets gång hörde arbetsgruppen ordföranden för direktionen för Biblioteket för synskadade, ordföranden för Braille-delegationen samt en företrädare för personalen vid Biblioteket för synskadade. Arbetsgruppen ordnade också två diskussionsmöten för användare av Biblioteket för synskadade (den 4 mars 2021) och för bibliotekets olika intressentgrupper (den

24 september 2021). Institutet för de inhemska språken gav den 25 augusti 2021 ett utlåtande om arbetsgruppens förslag till nytt namn på biblioteket.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 De viktigaste författningarna

2.1.1 Grundlagen

I kapitel 2 i grundlagen finns det bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter. Enligt 6 § 2 mom. i grundlagen får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.

Enligt 16 § 2 mom. i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv.

Enligt motiveringen i regeringens proposition om ändring av grundlagarnas bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna (309/1993 rd) hänför sig det allmänna åtgärder för att främja individens möjligheter att utveckla sig själv inte enbart till undervisningen utan också t.ex. till inhämtande av kunskap, vetenskaplig och konstnärlig verksamhet och åtnjutande av konst. Det allmänna skapar möjligheter för individen att utveckla sig själv bland annat genom att det upprätthåller och understöder bibliotek. Om det allmänna förpliktelser föreskrivs närmare genom lag. Bestämmelsen förutsätter att det finns tillräckligt med system som främjar möjligheterna att utveckla sig själv, såsom särskilt biblioteksväsendet.

Biblioteket för synskadade tryggar för sin del förverkligandet av de kulturella rättigheterna enligt 16 § i grundlagen i fråga om personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning.

2.1.2 Diskrimineringslagen

Syftet med diskrimineringslagen (1325/2014) är att främja likabehandling och förebygga diskriminering. Den gällande diskrimineringslagen ger ett mer omfattande skydd mot diskriminering än tidigare, eftersom lagen nuförtiden tillämpas utöver på offentlig verksamhet utan också på privat verksamhet, med undantag för privatlivet, familjelivet och religionsutövning. Biblioteket för synskadade främjar för sin del likabehandlingen av människor i samhället genom att stödja likabehandling i fråga om läsning, studier och tillgång till information.

2.1.3 Upphovsrättslagen

Verksamheten vid Biblioteket för synskadade möjliggörs av inskränkningen i 17 § i upphovsrättslagen (404/1961), enligt vilken biblioteket för personer med läsnedsättning får framställa exemplar av utgivna verk i tillgängligt format samt överföra material till personer som har rätt att använda dem.

Upphovsrättslagens 17 § är en allmän bestämmelse som inskränker på upphovsmannens ensamrätt och med stöd av vilken exemplar av verk får framställas för att användas av personer med funktionsnedsättning. Enligt den paragrafen får för personer som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt exemplar framställas av utgivna verk på annat sätt än genom upptagning av ljud eller rörlig bild. Framställda exemplar av verk

får användas för överföring till ovan avsedda personer på annat sätt än genom utsändning i radio eller television.

De 17 a—d § som fogades till upphovsrättslagen 2018 och som baserar sig på det internationella Marrakechfördraget från 2013 och på EU:s läsnedsättningsdirektiv (EU) 2017/1564 tillåter framställning av exemplar i tillgängligt format för personer med läsnedsättning. Behöriga sammanslutningar som tillhandahåller tjänster för personer med läsnedsättning, såsom Biblioteket för synskadade, får av verk som de innehar eller lagligen har tillgång till framställa exemplar i tillgängligt format och tillhandahålla sådana exemplar av verk som de framställt till personer med läsnedsättning eller till andra behöriga sammanslutningar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Behöriga sammanslutningar ska i sin verksamhet säkerställa att exemplaren framställs enbart för användning av personer som avses i läsnedsättningsdirektivet. Med stöd av läsnedsättningsförordningen (EU) 2017/1563 kan exemplar även ställas till förfogande för behöriga sammanslutningar i sådana tredjeländer som har ratificerat Marrakechfördraget. Fram till mars 2022 hade sammanlagt 87 stater ratificerat Marrakechfördraget.

2.1.4 Lagen om biblioteket för synskadade

Den biblioteksverksamhet som riktade sig till personer med en synskada inleddes i Finland 1890 och upprätthölls av den privata föreningen Böcker åt de Blinda - Kirjoja sokeille. Föreningen grundade 1894 det första lånebiblioteket för blindas, som fick namnet De blindas bibliotek. Staten har understött biblioteksarbetet med statsunderstöd sedan 1921. De blindas bibliotek ändrades 1978 till en inrättning som ägs och drivs av staten, och dess namn ändrades till Biblioteket för synskadade. Samtidigt utvidgades rätten att använda biblioteket så att den utöver synskadade även gäller andra personer som på grund av en funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan använda vanliga böcker.

Lagen om biblioteket för synskadade (638/1996) trädde i kraft den 23 augusti 1996. Enligt den lagen ska biblioteket ge synskadade och andra klientgrupper, som på grund av skada eller sjukdom inte kan använda vanligt biblioteksmaterial, möjlighet till information, studier och rekreation samt möjlighet att syssla med litteratur och konst. Enligt lagen producerar och lånar biblioteket ut biblioteksmaterial i form av punktskrifts- och talböcker samt elektroniskt och annat specialproducerat biblioteksmaterial, producerar studie- och kursmaterial för alla utbildningsstadier, säljer material som det producerat till privatpersoner, bibliotek och andra inrättningar, handleder sina kunder i användningen av biblioteket och informationssökningen samt är sakkunniginrättning inom sitt område.

Med stöd av lagen finns det i Finland det finsk- och svenskspråkiga Biblioteket för synskadade, som är ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde och vars utgifter betalas ur de allmänna budgetanslagen i statsbudgeten. I budgeten för 2022 uppgår bibliotekets anslag till 5 641 000 euro. År 2021 var antalet årsverken vid biblioteket 42,19. Verksamheten vid biblioteket för synskadade styrs och övervakas av en direktion som tillsätts av undervisnings- och kulturministeriet för högst fyra år åt gången. Chefen för Biblioteket för synskadade är bibliotekschefen, som har till uppgift att leda, övervaka och utveckla verksamheten vid Biblioteket för synskadade och att svara för att verksamheten är resultatrik och målen nås.

Utlåningstjänsterna vid Biblioteket för synskadade är avgiftsfria för bibliotekets kunder. Fram till 2017 var läromedel en försäljningsprodukt för Biblioteket för synskadade och de omfattades inte av bibliotekets utlåningstjänster, men numera kan läromedel lånas. I fråga om andra avgifter iakttas bestämmelserna i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992). De avgifter som tas ut för ämbetsverkets offentlighetsrättsliga prestationer grundar sig på den avgiftsförordning som

utfärdas med stöd av lagen om grunderna för avgifter till staten. År 2022 tas offentligrättsliga avgifter ut för beställningar som gäller konvertering av läromedel, såsom överföring till punktskrift och utskrift eller konvertering i elektronisk form av inträdesprov och andra provtexter samt av duplicerat och annat extra material som delas ut eller används på lektionerna. År 2021 inflöt till biblioteket 214 euro från ovan nämnda offentligrättsliga avgifter.

Den gällande lagen, som inte har ändrats i betydande grad under dess giltighetstid, har allmänt fungerat rätt bra och möjliggjort verksamheten vid Biblioteket för synskadade i över tjugo år. Lagen innehåller dock bl.a. tekniskt föråldrade bestämmelser om bemyndigande som för närvarande inte är tillräckligt exakta och noggrant avgränsade och som bör ändras så att de motsvarar kraven i grundlagen. Dessutom innehåller förordningen om biblioteket för synskadade (639/1996) allmänna rättsregler i frågor som det vore bra att reglera på lagnivå. Det är till exempel fråga om bestämmelserna om befogenheterna för bibliotekets direktion.

Bibliotekets nuvarande namn kan inte anses motsvara de uppgifter som anges i lagstiftningen om biblioteket i fråga om alla dess kundgrupper. Redan 1978, när biblioteket blev underställt staten, började bibliotekstjänster tillhandahållas inte bara synskadade utan också andra personer med läsnedsättning, såsom personer med lässvårigheter. Samtidigt ändrades bibliotekets namn från De blindas bibliotek till Biblioteket för synskadade. I samband med reformen av den nuvarande lagen 1996 ändrades bibliotekets namn inte. I motiveringen till den gällande lagen konstaterades det dock att biblioteket ska betjäna inte bara synskadade utan också andra grupper med läsnedsättning.

Sedan 2001 har biblioteket som inofficiellt namn använt namnet Celia - Biblioteket för synskadade. Så småningom har användningen av bara namnet Celia blivit allt vanligare bland annat i bibliotekets verksamhet och kommunikation. Bibliotekets officiella namn har dock förblivit oförändrat. Det vore ändamålsenligt att ämbetsverkets officiella namn ändrades så att det bättre motsvarar bibliotekets nuvarande verksamhet.

2.2 Biblioteket för synskadade

2.2.1 Bibliotekets verksamhet

Enligt den gällande lagen fullgör Biblioteket för synskadade sin uppgift genom att producera, låna ut eller sälja biblioteksmaterial, studie- och kursmaterial, handleda sina kunder i användningen av biblioteket och informationssökningen samt genom att vara sakkunniginrättning inom sitt område.

År 2021 uppgick bokproduktionen vid Biblioteket för synskadade till sammanlagt 1 466 titlar. Antalet har under de senaste fem åren hållit sig mellan 1 300 och 1 800 titlar. Av bokproduktionen var 1 254 titlar skönlitteratur och 212 läroböcker.

Av den skönlitteratur och facklitteratur som producerades 2021 var 860 st. talböcker, 97 st. punktskriftsböcker, 56 st. Daisy¹-böcker och 158 st. DaisyTrio-böcker. Som direktupphand-

¹ Daisy (Digital Accessible information system) är en internationell tillgänglig publiceringsstandard enligt vilket det produceras elektroniska talböcker för synskadade och andra personer med läsnedsättning. Daisy- och DaisyTrio-böckerna är digitala tillgängliga bokformat som kan innehålla ljud, texter och bilder.

ling, dvs. samproduktion med kommersiella förläggare, producerades sammanlagt 423 talböcker. Biblioteket för synskadade producerar studie- och kursmaterial för alla utbildningsstadi-er. Av det läromaterial som producerades 2021 uppgick antalet DaisyTrio-böcker till 96, antalet Luetus-böcker till² 60, antalet punktskriftsböcker till 30 och antalet talböcker till 20. Dessutom producerades 17 st. produkter inom prov- och dupliceringstjänster, varav 11 var student-examensprov.

Av läroböckerna är ca 59 % avsedda för grundstadiet och andra stadiet, och ca 41 % är sådant material för utbildning på högre nivå som ingår i examenskrav. Biblioteket för synskadade säljer inte längre sina läroböcker för grundskolor, gymnasier och yrkesstudier, utan förmedlar dem till sina kunder. Bibliotekets publikationspolitik bestämmer vilka läromedel som produceras. Kunderna kan lägga fram anskaffningsförslag, men de slutliga besluten om vilka läromedel som produceras fattas av Biblioteket för synskadade.

I bibliotekets samling fanns det år 2021 sammanlagt 55 156 skönlitterära böcker och fackböcker i olika format och sammanlagt 12 342 läroböcker i olika format. Inklusive anskaffningarna uppgick det totala antalet bokförvärv år 2021 till 1 466. År 2021 gjordes 1 253 956 utlåningar ur systemet för Biblioteket för synskadade. Sammanlagt 55 701 läroböcker levererades till kunderna. Webblånens andel av den totala lånemängden var 73,9 %. Vid utgången av 2021 hade 56 352 personer lånat via webben (87,9 % av de enskilda kunderna). Antalet lånare av CD-talböcker var 7 786 personer (12 % av de enskilda kunderna). I takt med den digitala utvecklingen har bibliotekets webbutlåning ökat kraftigt.

Det kan bedömas att en ökad tillgänglig utgivning kommer att ge tillgång till fler talböcker och mer e-material som lämpar sig för personer med en synskada och andra personer med läsne-dsättning. De ändringar i upphovsrättslagen som trädde i kraft år 2018 främjar utbudet av material i tillgängligt format inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och i tredjeländer. När det gäller Biblioteket för synskadade möjliggör detta utbyte av internationellt material.

Syftet med tillgänglighetsdirektivet (EU) 2019/882 är att underlätta det fulla deltagandet i samhället för personer med funktionsnedsättning genom att fastställa gemensamma tillgänglighetskrav för centrala tjänster och produkter, såsom e-böcker. Kraven i tillgänglighetsdirektivet gäller både offentliga och privata aktörer, och medlemsstaterna ska tillämpa bestämmelserna i direktivet senast från och med den 28 juni 2025.

Trots att tillgänglighetsdirektivet ännu inte har genomförts i Finland genom nationell lagstiftning, kan det antas påverka verksamheten vid Biblioteket för synskadade i framtiden t.ex. genom att minska bibliotekets uppgifter när det gäller produktionen av e-böcker. De kommande ändringarna kan dock inte i detta skede anses påverka innehållet i den nya lagen.

Biblioteket för synskadade är en sakkunniginrättning inom sitt område. I bibliotekets sakkunnigverksamhet ingår bl.a. att främja tillgänglig publicering och tillgängliga bibliotekstjänster, såsom rekommendationer för tillgänglig publicering, tillgänglighetsutbildning och konsultationer om tillgänglighet. Under de senaste åren har bibliotekets roll som främjare av tillgänglig publicering stärkts i synnerhet genom utbildning och kommunikation. En bidragande orsak till detta är lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019). Bestämmelserna i den lagen, genom vilken bestämmelserna i webbtillgänglighetsdirektivet (EU) 2016/2102 genomförts nationellt, förpliktar organisationer inom den offentliga sektorn att iaktta tillgänglighetskraven i

² Luetus-böcker är elektroniska böcker som innehåller enbart text och som lyssnas med hjälp av dator eller annan terminalutrustning eller läses på en punktskärm.

digitala tjänster och i deras innehåll, vilket har ökat utbudet av och efterfrågan på tjänster vid Biblioteket för synskadade. Därför är det ändamålsenligt att de sakkunnigtjänster för tillgänglig publicering som biblioteket tillhandahåller preciseras i den nya lagen. Biblioteket för synskadade verkar aktivt också i internationella och inhemska sakkunnignätverk inom tillgänglighets- och biblioteksområdet.

2.2.2 Bibliotekets samarbetsnätverk

Biblioteket ska samverka med de allmänna biblioteken, övriga bibliotek samt med läroanstalter. Bestämmelser om samarbetet med de allmänna biblioteken finns i lagen om allmänna bibliotek (1492/2016), och år 2021 deltog 288 kommuner och 482 biblioteksverksamhetsställen i samarbetet. Även högskolebibliotek och speciallärare registrerar nya användare i nättjänsten vid Biblioteket för synskadade. Samarbetet mellan Biblioteket för synskadade och de allmänna biblioteken och högskolebiblioteken har ökat kontinuerligt under de senaste åren. Det skulle vara ändamålsenligt att i synnerhet det samarbete som bedrivs med de allmänna biblioteken reglerades på lagnivå.

2.2.3 Kundrelation till biblioteket

Enligt den gällande lagen är kunder vid biblioteket för synskadade personer med en synskada och andra klientgrupper som på grund av en funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan använda vanligt biblioteksmaterial. Biblioteket betjänar personer för vilka det är svårt eller omöjligt att läsa till exempel på grund av en läsnedsättning som orsakas av en funktionsnedsättning, sjukdom, nedsatt funktionsförmåga eller en avvikelse i utvecklingen. Läsnedsättningar kan med andra ord vara t.ex. synskador, lässvårigheter eller andra utvecklingsrelaterade inlärningssvårigheter (såsom utvecklingsrelaterad språkstörning, gestaltningssvårigheter, uppmärksamhets-svårigheter), hjärnsjukdomar (såsom cirkulationsrubbnings i hjärnan, minnessjukdomar, MS) och andra tillstånd eller sjukdomar som påverkar läsningen (såsom utvecklingsstörning, cp-skada, reumatism, nedsatt muskelkonfektion eller psykisk störning).

År 2021 hade Biblioteket för synskadade 68 953 kunder, av vilka 13 714 var nya kunder. Man kan registrera sig som användare av talbokstjänster vid Biblioteket för synskadade vid ett allmänt bibliotek, en skola, en läroanstalt eller ett högskolebibliotek. Den som utför registreringen, t.ex. en yrkesperson på ett bibliotek eller en speciallärare, går igenom reglerna för användningen av talbokstjänsten och ger den registrerade kunden koder till tjänsten. Vid registreringen förbinder sig personen att följa bibliotekets användningsregler. Personen ansvarar själv för att han eller hon har en sådan läsnedsättning som avses i läsnedsättningsdirektivet, dvs. rätt att använda tjänsterna vid Biblioteket för synskadade. Det behövs inget separat intyg över läsnedsättningen. När det gäller barn under 15 år svarar vårdnadshavaren för att biblioteksmaterialet används i enlighet med användningsreglerna.

Personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning kan också direkt ansluta sig som kund hos Biblioteket för synskadade. Då ska anmälan göras på en webblankett av en expert inom hälso- och sjukvården, specialundervisningen eller något motsvarande område. Också daghem, sammanslutningar inom omsorgssektorn, sjukhus och fängelser kan betjäna personer med en synskada och personer med en läsnedsättning med hjälp av materialet från Biblioteket för synskadade.

Personer med läsnedsättning som nämns i direktivet om läsnedsättning (EU) 2017/1564 är personer med blindhet, personer med en synnedsättning och personer som har perceptions- eller lässvårigheter samt personer som på grund av en fysisk funktionsnedsättning inte kan hålla eller hantera en bok eller fokusera eller röra ögonen i den utsträckning som normalt sett krävs för att

kunna läsa. Direktivet genomfördes genom en ändring av upphovsrättslagen, varvid bl.a. personer med läsnedsättning definierades i 17 a § i upphovsrättslagen. I den nya lagen är det nödvändigt att hänvisa till 17 a § i upphovsrättslagen för att definitionen av kund vid Biblioteket för synskadade ska vara så klar som möjligt.

2.2.4 Bibliotekets användningsregler

I lagen om biblioteket för synskadade finns det inga bestämmelser om bibliotekets användningsregler eller om förbud mot användning eller utlåning av biblioteksmaterial. Biblioteket för synskadade har dock utfärdat användningsregler som är förpliktande för bibliotekets kunder. De nu gällande användningsreglerna har godkänts av direktionen för Biblioteket för synskadade den 26 februari 2018. Bibliotekets användningsregler gäller kundrelationen till biblioteket, användning, utlåning och återlämnande av tillgängligt biblioteksmaterial samt förbud att använda bibliotekets tjänster i olika situationer. I användningsreglerna anges inte längden på tidsfristen för förbud att använda bibliotekets tjänster.

Eftersom användningsreglerna för Biblioteket för synskadade innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar bibliotekskunden kan få bibliotekstjänster och under vilka förutsättningar biblioteket kan meddela kunden ett förbud att använda och låna material, är det ändamålsenligt att bestämmelser om bibliotekets rätt att meddela användningsregler som är förpliktande för kunderna samt om förbud att använda och låna bibliotekets material utfärdas på lagnivå.

2.2.5 Bibliotekets direktion

Den nuvarande lagen kompletteras av förordningen om biblioteket för synskadade (639/1996). Enligt den förordningen styrs och övervakas verksamheten vid Biblioteket för synskadade av en direktion som tillsätts av undervisnings- och kulturministeriet. Direktionens uppgifter omfattar beslut om bibliotekets allmänna verksamhetslinjer samt om servicemål och övriga verksamhetsmål, ekonomiska resultatmål, bibliotekets budgetförslag, verksamhets- och ekonomiplan samt om godkännande av bibliotekets verksamhetsberättelse. Direktionen godkänner också arbetsordningen för Biblioteket för synskadade, ger ett utlåtande till ministeriet om tillsättandet av tjänsten som bibliotekschef samt gör upp ett förslag till ministeriet om när bibliotekets prestationer är avgiftsbelagda och till grunderna för avgifterna. Dessutom utarbetar direktionen för ministeriet ett förslag till reglemente för användningen av fonderade medel som donerats eller testamenterats till biblioteket. Direktionen handlägger också andra för biblioteket vittsyftande och principiellt viktiga frågor.

I den nuvarande direktionen, som är tillsatt för mandattiden den 1 oktober 2018—30 september 2022, finns det företrädare för Erilaisten oppijoiden liitto ry, Förbundet Finlands svenska Synskadade rf, Nationalbiblioteket, Kehitysvammaliitto ry, Niilo Mäki-institutet, Synskadades biblioteksörening rf, Synskadades förbund rf, Utbildningsstyrelsen, Valteri center för lärande och kompetens och Rådet för de allmänna biblioteken. Till direktionen hör också bibliotekschefen för Biblioteket för synskadade samt en företrädare för personalen.

Direktionens uppgifter och behörighet kan anses vara relativt omfattande och innefatta flera uppgifter som hänför sig till ämbetsverkets egentliga verksamhet. I direktionen finns en bred representation för bibliotekets intressentgrupper, och det är viktigt att intressentgrupperna även i fortsättningen deltar i det beslutsfattande som gäller biblioteket. Det är dock skäl att granska omfattningen av och innehållet i direktionens uppgifter. Direktionens uppgifter bör eventuellt fokusera på uppgifter som är mer vittsyftande och principiellt viktiga ur verkets synvinkel. Den

nuvarande omfattningen av direktionens uppgifter skulle också förutsätta att det föreskrivs om dem på lagnivå.

2.2.6 Braille³-delegationen

I förordningen om Biblioteket för synskadade föreskrivs det om den av undervisnings- och kulturministeriet tillsatta Braille-delegationen, som i anslutning till biblioteket är sakkunnigorgan i fråga om punktskrift och studiematerial för personer med en synskada. Delegationen har till uppgift att ge rekommendationer om sättet att utforma punktskrift med hänsyn till den internationella utvecklingen, utarbeta behövliga instruktionsböcker för användare och producenter av punktskriftsböcker och talböcker samt producenter av studiematerial för personer med svag syn, ge rekommendationer om allmänna redaktionella och pedagogiska riktlinjer i fråga om studiematerial för blinda och personer med svag syn samt att ta initiativ och komma med förslag i frågor som anknyter till området. Undervisnings- och kulturministeriet tillsätter delegationens ordförande och övriga medlemmar för högst fyra år i sänder. Den nuvarande delegationen har tillsatts för tiden den 1 maj 2022—31 december 2022.

Det vore bra att i fortsättningen nämna Braille-delegationen, som är ett permanent expertorgan, på lagnivå, och dessutom vore det bra att ändra delegationens namn som är av främmande ursprung till ett inhemskt namn som motsvarar namnskicket för motsvarande organ i de andra nordiska länderna. Samtidigt föreslås det att det i lagen föreskrivs om ett bemyndigande att utfärda förordning med närmare bestämmelser om delegationens sammansättning, uppgifter, beslutsföret och mötesarvoden. Det skulle vara bra att precisera delegationens uppgifter enligt förordningen så, att de anvisningar som delegationen producerar i fortsättningen i första hand ska gälla punktskriftsmaterial.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att förnya lagstiftningen om Biblioteket för synskadade så, att den ska motsvara förändringarna i bibliotekets verksamhetsmiljö och bestämmelserna i den gällande grundlagen samt att stärka bibliotekets verksamhetsförutsättningar.

Avsikten är att Biblioteket för synskadade ska stödja förverkligandet av de kulturella rättigheterna för personer med en synskada och andra personer med läsnedsättning. Biblioteket för synskadade främjar aktivt läsande, mångsidiga läsfärdigheter och kontinuerligt lärande genom att erbjuda tillgång till tillgänglig fack- och skönlitteratur och läromedel samt är sakkunnig i fråga om bibliotekstjänster för personer med läsnedsättning och i fråga om tillgänglig publicering. Målet är således att främja jämlikheten i samhället för personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I denna proposition föreslås det att det stiftas en lag om Tillgänglighetsbiblioteket Celia, som ersätter den gällande lagen om biblioteket för synskadade.

³ Punktskrift, dvs. brailleskrift, är ett skriftsystem med förhöjda punkter som utvecklades av fransmannen Louis Braille.

Bibliotekets nya namn föreslås vara Tillgänglighetsbiblioteket Celia, vilket bättre motsvarar bibliotekets nuvarande verksamhet. Biblioteket föreslås förbli ett ämbetsverk underställt undervisnings- och kulturministeriet.

Bibliotekets huvudsakliga uppgift ska fortfarande vara att producera och utveckla bibliotekstjänster för personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning. Tjänsterna för förmedling och utlåning av bibliotekets material föreslås fortfarande vara avgiftsfria. Enligt förslaget ska biblioteks sakkunniguppgift preciseras så att biblioteket fungerar som sakkunnig i fråga om bibliotekstjänster för personer med en läsnedsättning och i fråga om tillgänglig publicering. I lagen föreslås också närmare bestämmelser om bibliotekets rätt att meddela användningsregler för bibliotekets kunder samt om bibliotekets rätt att begränsa användningen och utlåningen av material. I lagen föreslås dessutom bestämmelser om samarbete med allmänna bibliotek och andra aktörer.

Ett av syftena med propositionen är att bestämmelserna om biblioteket ska lyftas upp på den nivå som förutsätts enligt den nuvarande grundlagen. Det föreslås att det i lagen tas in noggrant avgränsade och exakta bestämmelser om vilka frågor som får regleras genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet.

Det föreslås att grundläggande bestämmelser om bibliotekets direktör och direktion tas in i lagen. Dessutom föreslås det att de grundläggande bestämmelserna om delegationen i anslutning till biblioteket tas in i lagen och att dess nya namn ska vara delegationen för punktskrift.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

Beredningen av propositionen har haft som utgångspunkt att reformen av lagstiftningen om Biblioteket för synskadade ska kunna genomföras kostnadsneutralt med avseende på statsfinanserna. Propositionen har således inga direkta konsekvenser för statsfinanserna, eftersom bibliotekets verksamhet fortsätter inom ramen för rambesluten för statsfinanserna och anslagen och antalet årsverken i statsbudgeten.

Propositionen har inga direkta ekonomiska konsekvenser för hushållen eller företagen. Biblioteket framställer exemplar av verk i tillgängligt format och erbjuder dem till personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning med stöd av begränsningsbestämmelserna i 17 och 17 a—17 d § i upphovsrättslagen (404/1961). Enligt en utredning som undervisnings- och kulturministeriet gjorde i januari 2021 kan den streamingtjänst för talböcker som Biblioteket för synskadade tillhandahåller för personer med läsnedsättning inte anses inverka negativt på den kommersiella talboksmarknaden. Tjänsterna för förmedling och utlåning av bibliotekets material föreslås fortfarande vara avgiftsfria.

4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna och de allmänna biblioteken

Propositionen har inga direkta konsekvenser för Tillgänglighetsbiblioteket Celias verksamhet som statlig myndighet eller för andra myndigheters verksamhet. Ändringen av namnet på verket har inga konsekvenser för bibliotekets ställning som statlig myndighet och det har inga andra betydande administrativa eller ekonomiska konsekvenser.

Biblioteket ska fortfarande ansvara för tillgängliga bibliotekstjänster för personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning och för utvecklandet av dessa tjänster.

Propositionen förtydligar och stärker dock bibliotekets ställning som sakkunnig i fråga om bibliotekstjänster för personer med läsnedsättning samt tillgänglig publicering. Tack vare att expertisområdet preciseras kan bibliotekets verksamhet i fortsättningen inriktas och styras bättre än tidigare.

Det är svårt att uppskatta det årliga antalet beslut om förbud för viss tid att använda och låna bibliotekets material, men det är sannolikt att sådana beslut inte kommer att meddelas i någon betydande utsträckning. Bibliotekets administrativa arbete beräknas således inte öka nämnvärt när det gäller administrativa beslut om användnings- och låneförbud.

Propositionen skulle förenhetliga regleringen på lagnivå om samarbetet mellan Tillgänglighetsbiblioteket Celia och de allmänna biblioteken.

Propositionen har inga konsekvenser för bibliotekets personal.

4.2.3 Samhälleliga konsekvenser

Biblioteket ska förbättra jämlikheten i samhället för personer med en synskada eller någon annan läsnedsättning. Propositionen tryggar genomförandet av bibliotekets uppgift även i framtiden.

Propositionen skulle öka bibliotekets samhälleliga genomslagskraft genom att utöka bibliotekets sakkunniguppgift så att den utöver bibliotekstjänster för personer med läsnedsättning också omfattar tillgänglig publicering. Genom att föreskriva att biblioteket har till uppgift att producera bibliotekstjänster och utveckla dem tryggas bibliotekets möjligheter att svara mot bibliotekets användares och det övriga samhällets föränderliga behov.

Biblioteken har en viktig bildningsuppgift i det finländska samhället. Syftet med propositionen är att trygga Tillgänglighetsbiblioteket Celias möjligheter att för sin del genomföra denna uppgift.

4.2.4 Konsekvenser för bibliotekets kunder

Utifrån hörandena av biblioteksanvändarna och andra intressentgrupper som ordnats under lagstiftningsprojektet kan det konstateras att Biblioteket för synskadade har en betydande roll i livet för personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning. Bibliotekets tjänster ska motsvara användarnas behov inom olika livsområden, såsom studier, arbetslivet och fritiden, vilket förutsätter en kontinuerlig utveckling av tjänsterna.

De föreslagna bestämmelserna i propositionen om bibliotekets användningsregler samt om förbud att använda och låna material tryggar bättre bibliotekskundernas rättigheter, när bestämmelser om användningsreglerna samt användnings- och låneförbud utfärdas på lagnivå.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Den gällande lagen har i mer än tjugo års tid gjort det möjligt för Biblioteket för synskadade att producera bibliotekstjänster för personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning. Ett alternativ är att i den nuvarande lagen göra endast nödvändiga och behövliga lagtekniska ändringar. Då skulle t.ex. endast lagens bemyndiganden, som för närvarande inte är tillräckligt exakta och noggrant avgränsade, ändras så att de motsvarar kraven i grundlagen.

Detta alternativ förverkligar dock inte målet att man i lagen om biblioteket ska beakta de förändringar som skett i bibliotekets verksamhetsmiljö och i samhället. Alternativet stärker inte heller bibliotekets verksamhetsförutsättningar.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

I Sverige, Danmark och Norge är de aktörer som tillhandahåller tjänster för personer med en synskadade och personer med någon annan läsnedsättning myndigheter som styrs av respektive lands kulturministerium. Även undervisningsministeriet deltar i finansieringen av tjänsterna i dessa länder antingen i fråga om läromedlen för studerande på grundstadiet och andra stadiet (Sverige och Norge) eller studerande på högre stadier (Danmark). I Sverige, Danmark och Norge betjänar ämbetsverken förutom personer med en synskada även personer med någon annan läsnedsättning och producerar material för personer med läsnedsättning med stöd av respektive lands upphovsrättslag.

Bibliotekstjänsterna är avgiftsfria för användarna i alla nordiska länder. Dessutom finns det i Sverige, Danmark och Norge också andra aktörer som producerar bl.a. tillgängligt material och tjänster som anknyter till läsning.

Sverige

I Sverige tillhandahålls bibliotekstjänster för personer med läsnedsättning av Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), som är ett nationellt kunskapscentrum som betjänar personer med läsnedsättning. Dess uppgift är att garantera alla tillgång till litteratur, nyheter och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar, oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning. Bestämmelser om ämbetsverket och dess uppgifter utfärdas genom förordning (Förordning (2010:769) med instruktion för Myndigheten för tillgängliga medier). Både kulturministeriet och undervisningsministeriet styr och finansierar MTM i Sverige.

I Sverige har ansvaret för bibliotekstjänster för personer med läsnedsättning ålagts hela biblioteksförvaltningen enligt den svenska bibliotekslagen (2013:801) och förordningen om MTM. MTM svarar för produktion och distribution av talböcker till låntagare via ett nätbibliotek. De regionala biblioteken svarar för de regionala tjänsterna och stödet till biblioteken. De kommunala biblioteken svarar för registreringen av klienter och utlåningen av böcker till klienterna. MTM samarbetar också med högskolebiblioteken. Högskolestuderande med läsnedsättning registreras som kunder hos MTM vid högskolebiblioteket, som beställer från MTM den studielitteratur som produceras för de studerande.

Till MTM:s uppgifter hör också tidningstjänster. År 2015 överfördes ansvaret för lättlästa böcker, lättlästa nyheter och lässtödsverksamhet till MTM, när MTM och stiftelsen Centrum för lättläst slogs samman. MTM producerar tillgängliga läroböcker för högskolestudier. Läroböcker på grundstadiet och andra stadiet produceras av SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten).

Danmark

I Danmark tillhandahåller Nota bibliotekstjänster för personer med läsnedsättning, tidigare Danmarks Blindebibliotek, som är ett ämbetsverk som lyder under kulturministeriet.

Bestämmelser om verksamheten vid Nota-biblioteket och kompetenscentret finns i 17 a—17 e § i Danmarks upphovsrättslag (Lov om ophavsret, LBK nr 1144 af 23/10/2014) och i 15 § i bibliotekslagen (Lov om biblioteksvirksomhed, LBK nr 100 af 30/01/2013).

Nota tillhandahåller sina kunder talböcker, punktskriftsböcker och e-böcker som kan laddas upp eller lyssnas på nätet med dator eller mobilapplikation. I bibliotekets samlingar finns skönlitteratur och facklitteratur samt läromedel. Studerande som är berättigade till särskilt stöd kan hos Nota beställa läromedel som ännu inte finns i Notas egna samlingar. Tjänsten finansieras av Styrelsen för undervisning og kvalitet, som lyder under barn- och undervisningsministeriet. Läromedel som är tillgängliga för grundskoleelever med en synskada produceras av Synscenter Refsnæs-centret.

Nota producerar i tillgänglig form böcker och texter som de kunder som arbetar eller får dagpenning behöver i arbetslivet. Dessutom kan förläggare, kommuner och organisationer beställa sitt digitala textmaterial så att det finns tillgängligt via Nota.

Norge

I Norge produceras bibliotekstjänster för personer med läsnedsättning av det statliga biblioteket Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB), som lyder under Norges kulturministerium. NLB:s verksamhet baserar sig på 55 § i den norska upphovsrättslagen (LOV 1961-05-12 nr 02: Lov om opphavsrett til åndsverk m.v.) och 9 § i Norges bibliotekslag (LOV-1985-12-20-108: Lov om folkebibliotek).

NLB producerar och omvandlar skönlitterära böcker och fackböcker, läroböcker som behövs vid högskolor och yrkesläroanstalter samt tidningar till bl.a. talböcker och punktskriftsböcker och förmedlar dem direkt till personer med läsnedsättning. NLB:s urval omfattar talböcker, punktskriftsböcker, tillgängliga läroböcker, e-böcker, tidningar och tidskrifter samt taktila böcker.

I Norge produceras läroböcker på grundstadiet och andra stadiet i tillgänglig form av Statped, som är en institution som lyder under Norges undervisningsministerium. Den erbjuder också kommunerna specialpedagogiska tjänster.

6 Remissvar

Arbetsgruppens betänkande var på remiss under tiden den 17 december 2021—12 februari 2022. Begäran om utlåtande skickades till de centrala intressentgrupperna, och dessutom har också andra aktörer kunnat lämna sitt utlåtande via tjänsten Utlåtande.fi. Det gavs sammanlagt 41 utlåtanden om utkastet. Yttranden lämnades av Centraförbundet för Mental Hälsa rf, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, För kultur på lika villkor rf, Valteri center för lärande och kompetens, Förbundet Finlands svenska Synskadade rf, Sanasto rf, FUN De finländska universitetsbibliotekens nätverk, Finlands facklitterära författare rf, SAMS - Samarbetsförbundet funktionshinder rf, Synskadades förbund rf, Minnesförbundet rf, Synskadades biblioteksförening rf, Näkövammaisten Kulttuuripalvelu, Förbundet för vetenskapspubliserings i Finland rf, Finlands Förlagsförening rf, Kopioisto rf, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry, Förbundet för utvecklingsstörda/Selkokeskus, FDUV rf, Suomen Sokeat ry, Justitieministeriet, Biblioteket för synskadade, Finlands Neuroförbund rf, Synskadade barn rf, Suomen kirjastoseura ry - Finlands biblioteksförening rf, Finlands Dövas Förbund rf, Flerspråkiga biblioteket/Helsingfors stadsbibliotek, Småbarnspedagogikens Lärarförbund SLF rf, Regionförvaltningsverket i Södra Finland, Jyväskylän universitet, Laurea-ammattikorkeakoulu, Ammattikorkeakoulujen kirjasto-yhteistyökonsortio AMKIT, Nationalbiblioteket, Vates-stiftelsen sr, Aalto-universitetet, Utbildningsstyrelsen, Studentexamensnämnden, finansministeriet, Rådet för de allmänna biblioteken och Finlands Kommunförbund rf. Också en privatperson yttrade sig.

Remissinstanserna förhöll sig i huvudsak positiva till propositionen och ansåg det vara bra att lagen uppdateras. I utlåtandena ansågs det vara viktigt att förändringarna i bibliotekets verksamhetsmiljö har beaktats i lagändringen. Det ansågs också vara ett behövligt tillägg att sakkunniguppgiften i fråga om tillgänglig publicering inkluderas i Tillgänglighetsbiblioteket Celias uppgifter. I synnerhet understöddes förslaget att bibliotekstjänsterna ska fortfarande vara avgiftsfria. Hänvisningen till upphovsrättslagen i samband med verkets tjänster och målgrupper ansågs också vara motiverad. Sanasto rf, Förbundet för vetenskapspubliserings i Finland rf, Finlands Förlagsförening rf och Kopiosto rf ansåg dock i sina yttranden att det förutom i 1 § 1 mom. även i 1 § 2 mom. bör nämnas att tjänsterna riktar sig till de kundgrupper som nämns i upphovsrättslagens inskränkingsbestämmelse.

En del av remissinstanserna har föreslagit att det till bibliotekets uppgifter (2 §) ska som en ny uppgift fogas främjande av jämlik läsning och läskunnighet. En av remissinstanserna anser att biblioteket bör tillhandahålla material också för småbarnspedagogikens behov. Flera remissinstanser understöder förslaget att bestämmelser om bibliotekets användningsregler samt användnings- och låneförbud utfärdas på lagnivå, men de anser dock att biblioteket bör åläggas att utarbeta användningsregler. Dessutom ansåg en del av remissinstanserna att även grunderna för kundrelationen bör fastställas i användningsreglerna. Enligt flera remissinstanser bör användnings- och låneförbudets längd sänkas till 30 dagar. En del av remissinstanserna ansåg också att författningstexten om användnings- och låneförbud kunde ändras så att användnings- och låneförbud också följer av att åtkomstkoder och/eller litteraturfiler delas till andra användare eller på internet.

I utlåtandena föreslogs det att biblioteket utöver de nuvarande samarbetsparterna även skulle samarbeta med daghem. Enligt Synskadades förbund, Biblioteket för synskadade och Näkövammaisten kulttuuripalvelut ska alla samarbetsparter enligt 6 § finnas i samma moment. Det önskades också att de övriga sammanslutningar som nämns i motiveringen till lagen definieras närmare.

I finansministeriets yttrande fästes det uppmärksamhet vid direktionens roll som en del av ämbetsverkets beslutsstruktur, som avviker från huvudregeln för ämbetsverkens, den s.k. direktörsmodellen för ämbetsverk. Finansministeriet föreslår att bibliotekets direktör ska besluta om bibliotekets arbetsordning.

Responserna från remissen har beaktats bl.a. så, att det till motiveringen till den föreslagna 1 § har fogats en närmare hänvisning till begränsningsbestämmelserna i upphovsrättslagen och i synnerhet till 17 b § i upphovsrättslagen, där det föreskrivs om behöriga sammanslutningar. Det har inte ansetts vara ändamålsenligt att föreskriva särskilt om behöriga sammanslutningars ställning i lagen, eftersom det då skulle vara fråga om reglering som överlappar upphovsrättslagen. Till motiveringen till den föreslagna 2 § fogades dock en precisering som gäller bibliotekets kunder, som är de personer som definieras i 17 a § i upphovsrättslagen. Till 2 § i lagförslaget har inte fogats någon ny uppgift som gäller jämlikt läsande och främjande av läskunnighet, eftersom biblioteket redan för sin del anses sköta uppgifterna i fråga genom de uppgifter som föreskrivs i 2 §. Till motiveringen till den föreslagna 2 § fogades det material som finns tillgängligt för småbarnspedagogiken, såsom taktila böcker.

Till 4 § i lagförslaget fogades en formulering om att bibliotekets användningsregler är förpliktande. Till 4 § i förslaget har inte fogats något omnämnande av grunderna för kundrelationen, eftersom biblioteket skapar separata förfaranden och anvisningar för dem som registrerar sig som kunder, genom vilka det säkerställs att de som blir kunder hos biblioteket uppfyller kraven enligt 17 a § i upphovsrättslagen. Användningsreglerna enligt den föreslagna 4 § kan förplikta och gälla endast dem som har godkänts som bibliotekskunder.

Tiden för användnings- och låneförbud enligt den föreslagna 5 § har förkortats från 60 dagar till 30 dagar, och dessutom har 5 § 1 mom. preciserats så att det också gäller sådana situationer där kunden har gjort det möjligt för utomstående att ta del av bibliotekets material. Till motiveringen till de föreslagna 3 och 6 § fogades motiveringar till den reglering som kompletterar de allmänna förvaltningslagarna. Den föreslagna 6 § har inte ändrats så att den blir mer detaljerad, eftersom samarbetet bestäms enligt behoven. Bestämmelserna om direktionen i 7 § har också preciserats så att direktionen inte godkänner bibliotekets arbetsordning. Namnet av främmande ursprung på den delegation som avses i föreslagna 9 § har ändrats till ett inhemskt namn. Dessutom har 7 och 9 § i lagförslaget preciserats så att de bättre motsvarar kraven i 80 och 119 § i grundlagen. Utifrån remissvaren har även andra preciseringar och ändringar av teknisk natur gjorts i propositionen och i motiveringen till den.

7 Specialmotivering

7.1 Lag om Tillgänglighetsbiblioteket Celia

Lagens rubrik

Lagen föreslås ersätta lagen om biblioteket för synskadade. Genom den föreslagna lagen ändras bibliotekets namn till Tillgänglighetsbiblioteket Celia. Det nya namnet anses bättre motsvara bibliotekets nuvarande verksamhet och dess kundkrets, eftersom ämbetsverket betjänar inte bara personer med en synskada utan också många andra grupper av personer med läsnedsättning. Som namnet säger är Tillgänglighetsbiblioteket Celia ett bibliotek som är specialiserat på tillgängligt biblioteksmaterial och tillgängligt studiematerial som personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning kan använda. Namnet beskriver också bibliotekets övriga experttjänster för tillgänglig publicering. Vid sidan av bibliotekets officiella namn har namnet Celia under årens lopp blivit det namn som biblioteket använder och namnet är känt bland bibliotekets kunder. Därför är det motiverat att ta in namnet Celia som en del av bibliotekets officiella namn.

1 §. Ställning och syfte. I paragrafen föreslås bestämmelser om tillgänglighetsbiblioteket Celias ställning och syfte. I paragrafen föreslås bestämmelser om verkets uppgifter på allmän nivå. Uppgifternas innehåll regleras mera ingående i 2 §. Enligt 1 mom. är Tillgänglighetsbiblioteket Celia är ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde som svarar för bibliotekstjänster för personer med en synskada eller någon annan läsnedsättning som avses i 17 a § 1 mom. i upphovsrättslagen (404/1961), samt sköter sakkunniguppgifter i anslutning till tillgänglig publicering.

Biblioteket ska erbjuda biblioteksmaterial och läromedel i tillgängligt format för personer i alla åldrar med en synskada och eller någon annan läsnedsättning. Med sakkunniguppgifter inom tillgänglig publicering avses handledning och spridning av information som gäller både biblioteksmaterial och andra publikationer och som främjar tillgänglig publicering i större utsträckning i samhället.

I 1 mom. föreslås en hänvisning till upphovsrättslagen, där person med läsnedsättning definieras. Enligt 17 a § i upphovsrättslagen har en person en läsnedsättning om personen inte kan läsa eller till väsentliga delar ta del av verk i skriftlig form, tryckta böcker, notblad eller tillhörande illustrationer i samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning. Genom ifrågasättande ändring av upphovsrättslagen genomfördes Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan

läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (läsnedsättningsdirektivet).

Hänvisningen till upphovsrättslagen är nödvändig, eftersom biblioteket framställer exemplar av verk i tillgängligt format och erbjuder dem till personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning med stöd av begränsningsbestämmelserna i 17 och 17 a—17 d § i upphovsrättslagen (404/1961). Biblioteket är en sådan behörig sammanslutning som avses i 17 b § i upphovsrättslagen och som har skyldigheter enligt 17 c § i upphovsrättslagen. Endast behöriga sammanslutningar enligt upphovsrättslagen får framställa exemplar i tillgängligt format av ett utgivet skriftligt verk eller annat material i grafisk form. Tillgänglighetsbiblioteket Celia är en i 17 b § 1 mom. 2 punkten i upphovsrättslagen avsedd offentlig inrättning som tillhandahåller tjänster för personer med läsnedsättning som en del av sin huvudsakliga verksamhet.

I paragrafen föreskrivs det inte särskilt om ämbetsverkets ställning som behörig sammanslutning, eftersom biblioteket handlar direkt med stöd av upphovsrättslagen när det sköter uppgiften som behörig sammanslutning.

Enligt 2 mom. främjar biblioteket aktivt läsande, mångsidig läskunnighet och kontinuerligt lärande genom att erbjuda tillgång till tillgängligt biblioteksmaterial och tillgängliga läromedel. Bibliotekets syfte är att i samhället förbättra likvärdigheten och den aktiva delaktigheten för personer med en synskadade eller någon annan läsnedsättning, som biblioteket ska främja särskilt genom de uppgifter som anges i 2 §. Momentet betonar den centrala roll som Tillgänglighetsbiblioteket Celias tjänster har i kundernas olika livssituationer samt bibliotekets samhällsrelaterade uppgift. Det mångsidiga material som biblioteket erbjuder och förmedlar stöder olika sätt att läsa och lära sig samt att utvärdera och utnyttja information i en allt mångsidigare informationsmiljö. Biblioteket främjar uppdateringen av kunskaper, färdigheter och kompetenser för personer med en synskada eller läsnedsättning i olika skeden av livet samt utvecklingen i arbetslivet. Biblioteket främjar för sin del lika möjligheter för personer med synskada eller någon annan läsnedsättning att aktivt delta i kultur och annan samhällsrelaterad verksamhet.

I paragrafen föreskrivs det inte särskilt om myndighetens tvåspråkighet, eftersom biblioteket alltså är ett riksomfattande tvåspråkigt ämbetsverk direkt med stöd av 6 § 1 mom. 2 punkten i språklagen (423/2003). Biblioteket ska således sköta sina uppgifter på båda nationalspråken i enlighet med grundlagen och språklagen.

2 §. Bibliotekets uppgifter. Paragrafen innehåller bestämmelser om bibliotekets uppgifter. Enligt 1 mom. 1 punkten har Tillgänglighetsbiblioteket Celia till uppgift att producera, förmedla och låna ut tillgängligt biblioteksmaterial till kunderna. Med tillgängligt biblioteksmaterial avses skönlitteratur och facklitteratur i fysisk eller digital form samt annan information som biblioteket tillhandahåller och kulturellt innehåll som kan användas på lika villkor oberoende av t.ex. en persons funktionshinder eller den terminalutrustning som han eller hon använder. Biblioteket kan för förmedling och utlåning omvandla vanliga publikationer till bl.a. talböcker, e-böcker, punktskriftsböcker, material i upphöjd skrift, taktila böcker eller annat specialtillverkat biblioteksmaterial. Dessutom kan biblioteket förmedla material i färdigt tillgänglig form till sina kunder. Med kunder avses personer som avses i 17 a § i upphovsrättslagen.

Enligt 1 mom. 2 punkten har biblioteket till uppgift att producera, förmedla och låna ut tillgängliga läromedel till kunderna. Biblioteket erbjuder material för bland annat förskoleundervisningens, den allmänbildande grundläggande utbildningens, utbildningen på andra stadiets och den högre utbildningens behov. Med läromedel avses material som eleven använder i samband med undervisningen eller med vars hjälp inläringen sker. Biblioteket har utöver läromedel även

material, såsom taktila böcker, som biblioteket kan erbjuda bl.a. för småbarnspedagogikens behov. Med kunder avses personer som avses i 17 a § i upphovsrättslagen.

Enligt 1 mom. 3 punkten har biblioteket till uppgift att handleda i användningen av bibliotekets material och tjänster. Handledningen innefattar bl.a. att ge bibliotekets kunder vägledning i användningen av tillgängligt biblioteksmaterial och att stödja informationssökningen särskilt i fråga om bibliotekets egna material, men vid behov också att vägleda kunderna att använda andra tjänster genom vilka tillgängligt material finns tillgängligt. Dessutom kan biblioteket rikta och erbjuda handledning till sådana användargrupper av personer med läsnedsättning som ännu inte är kunder vid biblioteket och som behöver särskilt stöd i läsningen och i användningen av bibliotekets tjänster.

Enligt 1 mom. 4 punkten har biblioteket till uppgift att upprätthålla och utveckla bibliotekets samlingar och övriga innehållsutbud. Bibliotekets samling består av fysiskt eller digitalt material som biblioteket producerat eller skaffat samt av nyttjanderätt till digitalt material. Med annat innehåll avses allt annat innehåll som biblioteket förmedlar till sina kunder och som kompletterar bibliotekets samling. Detta kan avse t.ex. fjärrlån eller webbmaterial. Upprätthållandet av bibliotekets samling ska även innefatta bevarandet av bibliotekets samling.

Enligt 1 mom. 5 punkten ska biblioteket vara sakkunnig i bibliotekstjänster och tillgänglig publicering för personer med en synskada eller någon annan läsnedsättning. Detta innebär utöver upprätthållande och utveckling av bibliotekets egna tjänster förmedling av den kompetens som hänför sig till sakkunniguppgiften till det finländska biblioteks- och utbildningsområdet. I praktiken är detta t.ex. samarbete, handledning och rådgivning för tjänsteförmedlare såsom lärare, annan personal inom elevhälsan och yrkesutbildade personer inom biblioteksområdet om hur bibliotekets material och tjänster används tillsammans med personer med en synskada och andra personer med läsnedsättning som behöver stöd i undervisningen och läsningen. Biblioteket ska dessutom vara sakkunnig i fråga om tillgängligt offentliggörande genom att verka i nationella, europeiska och internationella nätverk samt genom att erbjuda rådgivning och information om tillgängligt innehåll för olika samhällssektorer.

Enligt 2 mom. svarar biblioteket för förvaltningen av de organ som finns i anslutning till biblioteket samt för beredningen och verkställigheten av de ärenden som hör till dem. Detta gäller bibliotekets direktion och delegationen för punktskrift, om vilka det föreskrivs i 7 och 9 § i den föreslagna lagen.

3 §. Avgiftsfrihet. Paragrafen innehåller bestämmelser om bibliotekets avgifter. Enligt föreslagna 1 mom. är bibliotekets tjänster för förmedling och utlåning av bibliotekets material samt handledning avgiftsfria för bibliotekets kunder. Avgiftsfriheten gäller både material som biblioteket producerat och annat material som biblioteket förmedlar. Även om den rådgivning i förvaltningsärenden som en myndighet ger sina kunder är avgiftsfri med stöd av 8 § i förvaltningslagen (434/2003), behöver det föreskrivas om avgiftsfrihet för den handledning biblioteket erbjuder sina kunder som komplement till förvaltningslagen, eftersom biblioteket i mycket liten utsträckning ansvarar för egentliga förvaltningsärenden. Bibliotekets avgiftsfria handledning gäller således huvudsakligen den handledning som ges kunderna i användningen av bibliotekets tjänster.

I 2 mom. finns en hänvisningsbestämmelse till lagen om grunderna för avgifter till staten. Enligt det momentet finns bestämmelser om de avgifter som tas ut för bibliotekets övriga prestationer i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992). Enligt 8 § i lagen om grunderna för avgifter till staten utfärdas närmare bestämmelser om avgifterna genom förordning av ministe-

riet. Hittills har biblioteket haft avgiftsbelagda offentligrättsliga prestationer i form av beställningar på tjänster för omvandling av läromedel, av vilka biblioteket beräknas få ca 1 000 euro i avkastning år 2023.

4 §. Användningsregler. Paragrafen är ny. Enligt bestämmelsen utfärdar Tillgänglighetsbiblioteket Celia användningsregler som bibliotekskunderna ska följa. Användningsreglerna kan gälla utlåning, användning och återlämning av bibliotekets material samt användnings- och låneförbud.

I användningsreglerna ska det vara möjligt att bestämma om återlämnande av olika biblioteks-material, såsom verk som lånas ut (t.ex. taktila böcker), om återlämning av lån och om tidsfrister för återlämning samt om användning av biblioteks-material. Dessutom kan biblioteket bestämma om användningen av det material som förmedlas (såsom punktskriftsböcker, CD-talböcker och digitalt material). I användningsreglerna kan biblioteket också fastställa till exempel maximiantalet lån och material som kan fås samtidigt. Biblioteket kan vidare i användningsreglerna bestämma att ett förbud att använda och låna bibliotekets material ska vara kortare än den maximitid som anges i 5 § 1 mom.

5 §. Användnings- och låneförbud. Paragrafen är ny. I paragrafen föreskrivs det om förbud att använda och låna bibliotekets material. Biblioteket kan för viss tid begränsa kundens rätt att använda bibliotekets material, om kunden har överlåtit material som han eller hon fått från biblioteket till andra eller gett andra tillträde till bibliotekets material. Biblioteket kan för viss tid begränsa kundens rätt att låna bibliotekets material, om kunden upprepade gånger tappar bort eller skadar bibliotekets material. Ett användnings- eller låneförbud kan gälla i högst 30 dagar.

Tillgänglighetsbiblioteket Celia producerar, förmedlar och lånar ut biblioteks-material med stöd av upphovsrättslagen endast till personer med en synskada och andra personer med läsnedsättning och endast för deras eget bruk. Därför har biblioteksanvändaren inte rätt att överlåta biblioteks-material som han eller hon innehar till andra personer. Möjliggörande av tillgång till bibliotekets material kan innebära att en kunds personliga användar-ID överläts till en annan person eller att biblioteks-materialet delas ut i det allmänna datanätet. Ett tidsbundet användningsförbud är till sin karaktär en administrativ påföljd, och det hindrar inte att en brottsanmälan görs om rekvisitet för upphovsrättsbrott eller upphovsrättsförseelse uppfylls.

Biblioteket kan meddela ett tidsbestämt låneförbud för en kund som upprepade gånger tappar bort eller skadar material som biblioteket har lånat ut. Låneförbud ska kunna meddelas först när det är fråga om allvarlig och upprepad skadegörelse eller borttappning av bibliotekets material och när t.ex. anmärkningar till kunden eller andra motsvarande åtgärder inte har lett till önskad ändring i användningen av det material som lånats hos biblioteket.

Ett användnings- eller låneförbud kan gälla i högst 30 dagar. Innan ett förbud meddelas ska biblioteket höra den berörda bibliotekskunden på det sätt som förutsätts i förvaltningslagen. Ett överklagbart förvaltningsbeslut ska fattas om användnings- och låneförbud enligt 1 mom.

Enligt föreslagna 2 mom. får bibliotekets kund inte heller låna bibliotekets material, om kunden inte har återlämnat sitt tidigare lånade material inom den tidsfrist som anges i de användningsregler som avses i 4 § eller inte har ersatt försvunnet eller skadat biblioteks-material. Ett låneförbud upphör omedelbart när materialet har återlämnats eller ersatts biblioteket.

Om kunden förlorar eller skadar det material som han eller hon har lånat, ska kunden ersätta materialet med motsvarande material eller betala ersättning för det till biblioteket. På skador

som bibliotekskunden orsakat tillämpas bestämmelserna i skadeståndslagen (412/1974). Underlåtenhet att betala ersättning för skadat eller försvunnet material ska dock inte kunna leda till låneförbud om det vore oskäligt att meddela låneförbud t.ex. med beaktande av det försvunna eller skadade biblioteksmaterialets art, kundens ekonomiska ställning och andra omständigheter. Övriga omständigheter kan hänföra sig till exempel till kundens ålder, hälsotillstånd eller andra personliga omständigheter.

När tidigare lånat material som är försenat har återlämnats till biblioteket eller ersättningen har betalats, kan kunden på nytt låna material. Det ska inte fattas något separat förvaltningsbeslut om låneförbud enligt 2 mom., utan låneförbud och upphörande av låneförbud ska antecknas i det informationssystem som används av Tillgänglighetsbiblioteket Celia.

6 §. Samarbete. Paragrafen är ny. I paragrafen föreslås bestämmelser om bibliotekets samarbete med olika aktörer. Enligt 1 mom. ska biblioteket samverka med de allmänna biblioteken, övriga bibliotek samt med skolor och läroanstalter. Det är fråga om ett etablerat samarbete som gör det möjligt för personer med en synskada och personer med någon annan läsnedsättning att söka sig som kunder till Tillgänglighetsbiblioteket Celia t.ex. via närbiblioteket eller läroanstalten. Även om det i 10 § i förvaltningslagen föreskrivs om samarbete mellan myndigheter, föreskrivs det i momentet för tydlighetens skull om samarbete som komplement till förvaltningslagen, eftersom alla samarbetsparter enligt 1 mom. inte nödvändigtvis är myndigheter, och dessutom baserar sig samarbetet i första hand på inbördes avtal och inte på en begäran som en myndighet har framställt med stöd av 10 § i förvaltningslagen. I 11 § i lagen om allmänna bibliotek (1492/2016) föreskrivs det dessutom om samarbete med Biblioteket för synskadade, och därför föreskrivs det i paragrafen om motsvarande samarbete i synnerhet med allmänna bibliotek. Med andra bibliotek avses till exempel högskolebibliotek.

Enligt 2 mom. kan biblioteket även samverka med andra sammanslutningar än de som avses i 1 mom. Med andra sammanslutningar avses till exempel organisationer och företag.

7 §. Direktion. I paragrafen förslås bestämmelser om bibliotekets direktion och dess uppgifter. Enligt det föreslagna 1 mom. har biblioteket en direktion, vars medlemmar undervisnings- och kulturministeriet utnämner för högst fyra år i sänder. Direktionen har en ordförande, en vice ordförande och högst elva andra medlemmar. Innehållet i momentet motsvarar i huvudsak innehållet i 3 § i den gällande lagen och 2 § i förordningen, men direktionens uppgifter har förenklats så att uppgifterna i större utsträckning än för närvarande ska gälla principiellt viktiga ärenden. Direktionen ska inte längre godkänna bibliotekets arbetsordning, ge utlåtande om tillsättandet av tjänsten som bibliotekets direktör, besluta om tjänstledighet för bibliotekets direktör eller utarbeta ett förslag till avgifter för bibliotekets prestationer och grunderna för avgifterna. Direktionens ställning och roll i ämbetsverkets ledningsstruktur har dock bibehållits, eftersom det är viktigt att bibliotekets centrala intressentgrupper även i fortsättningen kan delta i beslutsfattandet som gäller ämbetsverket. På detta sätt kan man trygga möjligheterna för i synnerhet bibliotekets olika användargrupper att delta i utvecklandet av tjänster som är riktade till dem i enlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

I 2 mom. föreskrivs det om direktionens uppgifter. Enligt 1 punkten i det momentet ska direktionen besluta om de allmänna verksamhetslinjerna för biblioteket samt behandla andra för biblioteket vittsyftande och principiellt viktiga ärenden. Det kan till exempel vara fråga om bibliotekets strategi. Enligt 2 punkten ska direktionen behandla riktlinjerna för bibliotekets ekonomi och verksamhet. Sådana är till exempel förslaget till plan för de offentliga finanserna samt det resultatavtal som ingås mellan undervisnings- och kulturministeriet och ämbetsverket. Ämbetsverkets resultatavtal ska dock på bibliotekets vägnar undertecknas av bibliotekets direktör. Enligt 3 punkten har direktionen till uppgift att godkänna bibliotekets verksamhetsberättelse

och förslag till budget för biblioteket. Som bokföringsenhet är ämbetsverket en del av undervisnings- och kulturministeriet, till vilket ämbetsverket årligen lämnar ett förslag till ämbetsverkets årliga budget. Därtill föreslås direktionen ha i uppgift att lägga fram förslag och ta initiativ till utveckling av bibliotekets verksamhet, Biblioteket kan med stöd av lagen om statsbudgeten (423/1988) och förordningen om statsbudgeten (1243/1992) få donations- eller testamentsförmögenhet, t.ex. penningmedel eller tillgängligt biblioteksmaterial. Direktionen ska ha i uppgift att godkänna förslag om användning av donerade och testamenterade tillgångar som anvisats biblioteket. Direktionens uppgifter kan inte anses omfatta betydande utövning av offentlig makt, utan direktionen stöder och utvecklar bibliotekets verksamhet på ett allmänt plan genom sina uppgifter.

Enligt 3 mom. avgörs de ärenden som behandlas i direktionen på föredragning. Föredragande är bibliotekets direktör eller någon annan tjänsteman som denne förordnat. Bibliotekets tjänstemän svarar således för direktionens förvaltning samt för beredningen och verkställigheten av ärenden som ålagts direktionen.

I 4 mom. ingår ett bemyndigande att utfärda förordning. Enligt det momentet får närmare bestämmelser om direktionens sammansättning utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet. Genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet kan dessutom föreskrivas om direktionens beslutsföret och mötesarvoden.

8 §. Direktör. I 1 mom. föreskrivs om utnämmandet av biblioteksdirektören och om behörighetsvillkoren för direktörstjänsten. Paragrafen är ny, men bestämmelsen motsvarar i huvudsak 4 § och 8 § 1 mom. i den gällande förordningen. Direktören ska utnämnas av undervisnings- och kulturministeriet. Tjänstebestämmelsen för bibliotekets direktör ändras från biblioteksdirektör till direktör och direktören utnämns till tjänsten för viss tid på högst fem år. Enligt 9 § 2 mom. i statstjänstemannalagen (750/1994) kan en tjänst besättas för viss tid eller annars tidsbegränsat, om därtill finns grundad anledning som sammanhänger med tjänstens art eller ämbetsverkets verksamhet det kräver. Enligt förarbetena till den bestämmelsen (RP 291/1993 rd, s. 36) ska den utnämmande myndigheten pröva om det finns skäl att utnämna till tjänsten tills vidare eller för en begränsad tid. För utnämning för en begränsad tid ska det dock finnas en grundad anledning som hänför sig till tjänstens art eller ämbetsverkets verksamhet. Utnämning till tjänsten tills vidare ska fortfarande vara det huvudsakliga förfarandet. Vid prövning av om statsförvaltningens ledningsuppgifter ska vara tidsbundna beaktas målet att öka ledningens rörlighet och därmed dess yrkesmässiga utveckling och användbarhet i statsförvaltningens olika uppgifter. Uppgiften som direktör för Tillgänglighetsbiblioteket Celia är en ledningsuppgift på vilken de ovan nämnda målen för rörlighet, utveckling och användbarhet kan tillämpas. Därmed tillsätts tjänsten för viss tid på högst fem år.

Enligt förslaget ska den som utnämns till direktör ska ha avlagt högre högskoleexamen och ska ha den förtrogenhet med verksamhetsområde som behövs för att sköta direktörens uppgifter samt i praktiken visad ledarförmåga. Vid bedömningen av den förtrogenhet med verksamhetsområde som skötseln av tjänsten förutsätter ska Tillgänglighetsbiblioteket Celias uppgifter och syfte beaktas och också den sakkunskap som allmänt hänför sig till tillgänglighetsfrågor. God ledarförmåga ska vara ett nödvändigt element i behörighetsvillkoren för den som leder bibliotekets verksamhet. Ledarförmågan ska vara i praktiken visad, och vid bedömningen ska därför beaktas sådan utredning som i tillräcklig grad visar kvaliteten på ledarförmågan.

Enligt 2 mom. är direktörens uppgift att leda, övervaka och utveckla verksamheten vid biblioteket och svara för att verksamheten är resultatrik och målen nås. Ämbetsverket ingår bland annat ett resultatavtal med undervisnings- och kulturministeriet, och direktören svarar för att avtalet fullföljs. Direktören utnämner de övriga tjänstemännen vid ämbetsverket och beslutar

om anställning av personal i arbetsavtalsförhållande. Direktören avgör ärenden som inte avgörs i direktionen eller som inte enligt arbetsordningen ska avgöras av någon annan tjänsteman. Direktören ska till exempel godkänna bibliotekets arbetsordning. Momentet motsvarar innehållet i 5 och 7 § samt 9 § 2 mom. i den gällande förordningen.

9 §. *Delegationen för punktskrift.* I paragrafen föreslås bestämmelser om delegationen för punktskrift som finns i anslutning till biblioteket. Delegationens namn ändras från Braille-delegationen till delegationen för punktskrift.

Enligt 1 mom. finns i anslutning till biblioteket en delegation för punktskrift, vars medlemmar utnämns av Tillgänglighetsbiblioteket Celia för högst fyra år i sänder. Delegationen ska ha en ordförande och högst sex andra medlemmar. Vid beredningen av utnämningsbeslut ska bibliotekets direktion höras. Delegationen föreslås ha till uppgift att vara sakkunnigorgan i fråga om punktskrift och studiematerial för personer med en synskada. Paragrafen är ny, men dess innehåll motsvarar i huvudsak 11 § och 12 § 1 mom. i den gällande förordningen. Delegationen ska dock utnämnas av Tillgänglighetsbiblioteket Celia i stället för av undervisnings- och kulturministeriet. Eftersom det är fråga om att tillsätta ett sakkunnigorgan med fokus på punktskrift, kan det bedömas att biblioteket har den djupaste sakkunskapen och de bästa förutsättningarna att tillsätta delegationen. Direktionen föreslås också ha möjlighet att yttra sig om de sakkunnigmedlemmar som utses till delegationen. Expertisen i fråga läromedel i delegationen ska ha särskild fokus på punktskrift. Delegationen ska fortfarande vara ett självständigt sakkunnigorgan och få sin finansiering ur Tillgänglighetsbiblioteket Celias budget.

I 2 mom. föreslås ett bemyndigande att utfärda förordning, enligt vilket närmare bestämmelser om delegationens sammansättning och uppgifter får utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet. Bestämmelser om delegationens beslutsförmåga och mötesarvoden får utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet.

10 §. *Arbetsordning.* I den föreslagna paragrafen föreskrivs det att bestämmelser om bibliotekets organisation, interna arbetsfördelning, behandling och avgörande av ärenden samt om den övriga organiseringen av bibliotekets funktioner finns i bibliotekets arbetsordning. Bestämmelsen motsvarar 16 § i den gällande förordningen. I arbetsordningen för tillgänglighetsbiblioteket Celia föreslås närmare bestämmelser än de som finns i lagen om den interna organiseringen av bibliotekets förvaltning.

11 §. *Sökande av ändring.* Paragrafen är ny. I paragrafen föreskrivs om sökande av ändring i ett sådant beslut om förbud att använda biblioteket eller att låna från biblioteket som avses i 5 § 1 mom. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen (434/2003). Enligt föreslagna 2 mom. får ett beslut som fattats med anledning av en begäran om omprövning överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstol på det sätt som anges i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

12 §. *Ikraftträdande.* I paragrafen föreslås bestämmelser om lagens ikraftträdande. Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2023. Genom den föreslagna lagen upphävs den gällande lagen om biblioteket för synskadade (638/1996). Samtidigt upphävs förordningen om biblioteket för synskadade (639/1996), som utfärdats med stöd av bemyndigandebestämmelsen i den lagen.

7.2 Lagen om allmänna bibliotek

11 §. *Samarbete.* Det föreslås att paragrafen ändras på grund av att namnet på biblioteket enligt den gällande lagen, Biblioteket för synskadade, ändras till Tillgänglighetsbiblioteket Celia.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

Enligt förslaget innehåller 7 § i lagen om Tillgänglighetsbiblioteket Celia ett bemyndigande att utfärda förordning, med stöd av vilket närmare bestämmelser om direktionens sammansättning får utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet. Genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet får det dessutom utfärdas bestämmelser om direktionens beslutsförhet och mötesarvoden.

Likaså innehåller 9 § i den lagen ett bemyndigande att utfärda förordning med stöd av vilket närmare bestämmelser om delegationens uppgifter, och sammansättning får utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet. Genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet får det dessutom utfärdas bestämmelser om delegationens beslutsförhet och mötesarvoden. Utkastet till förordning finns som bilaga till denna proposition.

9 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023.

10 Förhållande till andra propositioner

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2023 och avses bli behandlad i samband med den.

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Tillgänglighetsbiblioteket Celia har till uppgift att för sin del stödja tillgodoseendet av medborgarnas kulturella rättigheter, som tryggas i 16 § i grundlagen, genom att främja möjligheterna för personer med en synskada och andra personer med läsnedsättning att få information, lära sig och utveckla sig själva.

Enligt 119 § 2 mom. i grundlagen ska de allmänna grunderna för statsförvaltningens organ regleras genom lag, om deras uppgifter omfattar utövning av offentlig makt, men i övrigt kan bestämmelser om statsförvaltningens enheter utfärdas genom förordning. Enligt 80 § 1 mom. i grundlagen ska genom lag utfärdas bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen i övrigt hör till området för lag.

I Tillgänglighetsbiblioteket Celias uppgifter ingår i regel inte uppgifter som hänför sig till offentlig maktutövning. I propositionen ges biblioteket dock i uppgift att besluta om ett tidsbestämt förbud att använda och låna bibliotekets material. Ett sådant beslut är förenat med utövning av offentlig makt, eftersom dess verkningar sträcker sig till enskilda rättssubjekt. Dessutom tryggar bibehållandet av de tjänster som hänför sig till tillgänglig litteratur och tillgängligt studiematerial såsom bibliotekets lagstadgade uppgift förverkligandet av de kulturella rättigheterna för personer med en synskada och personer med läsnedsättning. Därför är det fortfarande ändamålsenligt att föreskriva om biblioteket och dess uppgifter genom lag.

Med allmänna grunder för statsförvaltningens organ enligt 119 § 2 mom. I grundlagen avses närmast ämbetsverkets namn, ansvarsområde samt huvudsakliga uppgifter och behörigheter. Den föreslagna lagen innehåller grundläggande bestämmelser om ämbetsverkets namn, verksamhetsområde, uppgifter och ledningssystem.

Enligt 80 § 1 mom. i grundlagen kan republikens president, statsrådet och ministerierna utfärda förordningar med stöd av ett bemyndigande i grundlagen eller i någon annan lag. I propositionen

föreslås bemyndiganden för bibliotekets organ, dvs. bibliotekets direktion och delegationen för punktskrift, att utfärda förordning på det sätt som avses i 80 § 1 mom. i grundlagen. Enligt bemyndigandena att utfärda förordning i lagförslaget ska det genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet föreskrivas om bl.a. dessa organs sammansättning, beslutsförhet och mötesarvoden. Det kan anses att bemyndigandena att utfärda förordning uppfyller kraven i grundlagsutskottets utlåtandepraxis på att bemyndigandena ska vara exakta och noggrant avgränsade.

Enligt 80 § 2 mom. i grundlagen kan även andra myndigheter genom lag bemyndigas att utfärda rättsnormer i bestämda frågor, om det med hänsyn till föremålet för regleringen finns särskilda skäl och regleringens betydelse i sak inte kräver att den sker genom lag eller förordning. Tillämpningsområdet för ett sådant bemyndigande ska vara exakt avgränsat.

I propositionen föreslås det att Tillgänglighetsbiblioteket Celia ska kunna utfärda användningsregler som bibliotekskunderna ska iaktta. Användningsreglerna kan gälla utlåning, användning och återlämning av bibliotekets material samt användnings- och låneförbud. Av bestämmelsen om användningsregler framgår tillräckligt tydligt och exakt avgränsat vilka omständigheter biblioteket kan bestämma om i sina användningsregler.

Grundlagsutskottet har ansett att det inte är problematiskt med tanke på grundlagen att föreskriva t.ex. om en skolas eller läroanstalts möjlighet att meddela föreskrifter om de praktiska arrangemangen kring skolarbetet eller om omständigheter som gäller användningen av skolbyggnaden och skolgården. Vid utfärdandet av ordningsregler för enskilda skolor och läroanstalter har det enligt utskottet inte varit fråga om delegering av lagstiftningsbehörighet enligt 80 § i grundlagen, utan om att fatta regionalt avgränsade förvaltningsbeslut av allmän karaktär. (GrUU 31/2013 rd, GrUU 28/2004 rd, GrUU 70/2002 rd). I detta avseende kan användarvillkoren för Tillgänglighetsbiblioteket Celia jämföras med skolors ordningsregler.

Ett förbud att använda och låna ett biblioteks material kan anses vara en sådan begränsning av tillgången till offentliga tjänster som är av betydelse med tanke på 16 § i grundlagen. Enligt grundlagsutskottets uppfattning som uttrycktes i samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna ska man vid begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna se till att det finns adekvata rättsskyddsarrangemang (GrUB 25/1994 rd, s. 5). Rättsverkningarna av användnings- och låneförbud kan dock bedömas bli ringa med beaktande av att användnings- och låneförbud är begränsade och tidsbundna. Också i den föreslagna lagen finns det exakta och noggrant avgränsade bestämmelser om användnings- och låneförbud. I propositionen har det dessutom sörjts för tillräckliga rättsskyddsarrangemang för bibliotekets kunder på det sätt som avses i grundlagsutskottets utlåtandepraxis, då det är möjligt att söka ändring i beslut om användningsförbud och låneförbud som gäller viss tid.

På de grunder som anges ovan kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om Tillgänglighetsbiblioteket Celia

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Ställning och syfte

Tillgänglighetsbiblioteket Celia är ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde som svarar för bibliotekstjänster för personer med synskada eller någon annan läsnedsättning som avses i 17 a § 1 mom. i upphovsrättslagen (404/1961), samt sköter sakkunniguppgifter i anslutning till tillgänglig publicering.

Biblioteket främjar aktivt läsande, mångsidig läskunnighet och kontinuerligt lärande genom att erbjuda tillgång till tillgängligt biblioteksmaterial och tillgängliga läromedel. Bibliotekets syfte är att förbättra jämlikheten i samhället för personer med synskada eller någon annan läsnedsättning.

2 §

Bibliotekets uppgifter

Biblioteket har till uppgift att

- 1) producera, förmedla och låna ut tillgängligt biblioteksmaterial till kunderna,
- 2) producera, förmedla och låna ut tillgängliga läromedel till kunderna,
- 3) handleda i användningen av bibliotekets material och tjänster,
- 4) upprätthålla och utveckla bibliotekets samlingar och övriga innehållsutbud,
- 5) vara sakkunnig i bibliotekstjänster för personer med synskada eller någon annan läsnedsättning samt i tillgänglig publicering.

Biblioteket svarar för förvaltningen av de organ som finns i anslutning till biblioteket samt för beredningen och verkställigheten av de ärenden som hör till organen.

3 §

Avgiftsfrihet

Bibliotekets tjänster för förmedling och utlåning av bibliotekets material samt handledning är avgiftsfria för bibliotekets kunder.

Bestämmelser om de avgifter som tas ut för bibliotekets övriga prestationer finns i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992).

4 §

Användningsregler

Biblioteket utfärdar användningsregler som bibliotekets kunder ska iaktta. Användningsreglerna kan gälla utlåning, användning och återlämning av bibliotekets material samt användnings- och låneförbud.

5 §

Användnings- och låneförbud

Biblioteket kan för viss tid begränsa en kunds rätt att använda bibliotekets material, om kunden har överlåtit material som han eller hon fått från biblioteket till andra eller gett andra tillträde till bibliotekets material. Biblioteket kan för viss tid begränsa kundens rätt att låna bibliotekets material, om kunden upprepade gånger tappar bort eller skadar bibliotekets material. Ett användnings- eller låneförbud kan gälla i högst 30 dagar.

Bibliotekets kund får inte heller låna bibliotekets material, om kunden inte har återlämnat sitt tidigare lånade material inom den tidsfrist som anges i de användningsregler som avses i 4 § eller inte har ersatt försvunnet eller skadat biblioteksmaterial. Försummelse att betala den ersättning som tas ut för skadat eller försvunnet material leder dock inte till låneförbud, om det med hänsyn till omständigheterna vore oskäligt att meddela kunden låneförbud. Låneförbudet upphör omedelbart när materialet har återlämnats eller ersatts biblioteket.

6 §

Samarbete

Biblioteket ska samarbeta med de allmänna biblioteken, övriga bibliotek samt med skolor och läroanstalter.

Biblioteket kan även samarbeta med andra sammanslutningar än de som avses i 1 mom.

7 §

Direktion

Biblioteket har en direktion, vars medlemmar undervisnings- och kulturministeriet utnämner för högst fyra år i sänder. Direktionen har en ordförande, en vice ordförande och högst elva andra medlemmar.

Direktionen har till uppgift att

- 1) besluta om de allmänna verksamhetslinjerna för biblioteket samt behandla andra för biblioteket vittsyftande och principiellt viktiga ärenden,
- 2) behandla riktlinjerna för bibliotekets ekonomi och verksamhet,
- 3) godkänna bibliotekets verksamhetsberättelse och budgetförslag,
- 4) lägga fram förslag och ta initiativ till utveckling av bibliotekets verksamhet,
- 5) godkänna förslag om användning av donerade och testamenterade tillgångar som anvisats biblioteket.

De ärenden som behandlas i direktionen avgörs efter föredragning.

Närmare bestämmelser om direktionens sammansättning får utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet. Genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet får det dessutom utfärdas bestämmelser om direktionens beslutsförhet och mötesarvoden.

8 §

Direktör

Biblioteket har en direktör, som undervisnings- och kulturministeriet utnämner för viss tid på högst fem år. Den som utnämns till direktör ska ha avlagt högre högskoleexamen och ska ha den förtrogenhet med verksamhetsområde som behövs för att sköta direktörens uppgifter samt i praktiken visad ledarförmåga.

Direktören har till uppgift att leda, övervaka och utveckla bibliotekets verksamhet och att svara för att verksamheten ger resultat och målen nås. Direktören utnämner övriga tjänstemän vid ämbetsverket och beslutar om anställning av personal i arbetsavtalsförhållande samt avgör sådana ärenden som inte avgörs i direktionen eller som inte enligt arbetsordningen ska avgöras av någon annan tjänsteman.

9 §

Delegationen för punktskrift

I anslutning till biblioteket finns en delegation för punktskrift, vars medlemmar utnämns av Tillgänglighetsbiblioteket Celia för högst fyra år i sänder. Delegationen har en ordförande och högst sex andra medlemmar. Vid beredningen av utnämningsbeslut ska bibliotekets direktion höras.

Delegationen har till uppgift att vara sakkunnigorgan i fråga om punktskrift och studiematerial för personer med synskada.

Närmare bestämmelser om delegationens sammansättning och uppgifter får utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet. Genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet får det dessutom utfärdas bestämmelser om delegationens beslutsföret och mötesarvoden.

10 §

Arbetsordning

Bestämmelser om bibliotekets organisation, interna arbetsfördelning, behandling och avgörande av ärenden samt om den övriga organiseringen av bibliotekets funktioner finns i bibliotekets arbetsordning.

11 §

Sökande av ändring

Omprövning av beslut som avses i 5 § 1 mom. får begäras hos biblioteket. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen (434/2003). Bestämmelser om sökande av ändring i förvaltningsdomstol finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

12 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs lagen om biblioteket för synskadade (638/1996).

2.

Lag

om ändring av 11 § i lagen om allmänna bibliotek

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om allmänna bibliotek (1492/2016) 11 § som följer:

11 §

Samarbete

Ett allmänt bibliotek ska verka och utveckla sin verksamhet i samarbete med andra allmänna bibliotek, Nationalbiblioteket, Depåbiblioteket, Tillgänglighetsbiblioteket Celia samt andra högskolebibliotek, bibliotek vid läroanstalter och specialbibliotek.

Ett allmänt bibliotek kan för att sköta de uppgifter som avses i denna lag samarbeta med myndigheter, aktörer inom biblioteksområdet, daghem, skolor, läroanstalter och andra sammanslutningar.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 9 juni 2022

Statsminister

Sanna Marin

Forsknings- och kulturminister Petri Honkonen

2.

Lag

om ändring av 11 § i lagen om allmänna bibliotek

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om allmänna bibliotek (1492/2016) 11 § som följer:

Gällande lydelse

11 §

Samarbete

Ett allmänt bibliotek ska verka och utveckla sin verksamhet i samarbete med andra allmänna bibliotek, Nationalbiblioteket, Depåbiblioteket, Biblioteket för synskadade samt andra högskolebibliotek, bibliotek vid läroanstalter och specialbibliotek.

Ett allmänt bibliotek kan för att sköta de uppgifter som avses i denna lag samarbeta med myndigheter, aktörer inom biblioteksområdet, daghem, skolor, läroanstalter och andra sammanslutningar.

Föreslagen lydelse

11 §

Samarbete

Ett allmänt bibliotek ska verka och utveckla sin verksamhet i samarbete med andra allmänna bibliotek, Nationalbiblioteket, Depåbiblioteket, *Tillgänglighetsbiblioteket Celia* samt andra högskolebibliotek, bibliotek vid läroanstalter och specialbibliotek.

Ett allmänt bibliotek kan för att sköta de uppgifter som avses i denna lag samarbeta med myndigheter, aktörer inom biblioteksområdet, daghem, skolor, läroanstalter och andra sammanslutningar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Undervisnings- och kulturministeriets förordning

om Tillgänglighetsbiblioteket Celia's direktion och delegationen för punktskrift

I enlighet med undervisnings- och kulturministeriets beslut föreskrivs med stöd av 7 § 4 mom. och 9 § 3 mom. i lagen om Tillgänglighetsbiblioteket Celia (___/___) som följer:

1 §

Direktionens sammansättning och arvoden

I direktionens sammansättning ska minst tre medlemmar företräda riksomfattande funktionshinderorganisationer samt ska minst en medlem företräda biblioteksbranschen och minst en medlem undervisningssektorn. Medlemmar i direktionens sammansättning är dessutom direktören för Tillgänglighetsbiblioteket Celia samt en person som bibliotekets personal väljer inom sig. I direktionens sammansättning ska det beaktas att den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen är representerade.

Till direktionens ordförande och övriga medlemmar samt till sakkunniga kan betalas mötesarvoden enligt vad undervisnings- och kulturministeriet beslutar. I fråga om ersättning för resekostnader tillämpas statens tjänste- och arbetskollektivavtal om ersättning för resekostnader.

2 §

Direktionens beslutsföret

Direktionen är beslutsföret när utöver ordföranden eller vice ordföranden mer än hälften av de övriga medlemmarna deltar i beslutsfattandet.

Ärendena avgörs med enkel röstmajoritet. Om rösterna faller lika avgör ordförandens röst.

3 §

Sammansättning och arvoden för delegationen för punktskrift

I delegationens sammansättning ska det finnas företrädare för pedagogik för synskadade, undervisningssektorn, punktskriftssystemet och produktion av punktskrift samt för språkvården. I delegationens sammansättning ska det beaktas att den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen ska vara representerade. Direktören för Tillgänglighetsbiblioteket Celia har rätt att delta i delegationens möten.

Till delegationens ordförande och övriga medlemmar samt till sakkunniga kan betalas mötesarvoden enligt vad Tillgänglighetsbiblioteket Celia beslutar. I fråga om ersättning för resekostnader tillämpas statens tjänste- och arbetskollektivavtal om ersättning för resekostnader.

4 §

Beslutsförhet för delegationen för punktskrift

Delegationen är beslutsför när ordföranden och minst hälften av medlemmarna deltar i beslutsfattandet. Ärendena avgörs med enkel majoritet. Om rösterna faller lika avgör ordförandens röst.

5 §

Uppgifter för delegationen för punktskrift

Delegationen har till uppgift att

- 1) ge rekommendationer om sätten att skriva punktskrift i enlighet med den internationella utvecklingen,
- 2) utarbeta behövliga anvisningar för användare och framställare av punktskriftsmaterial samt för dem som producerar läromedel för personer med en synskada,
- 3) ge rekommendationer om de allmänna redaktionella och pedagogiska riktlinjerna för läromedel för personer med en synskada, samt
- 4) ta initiativ och komma med förslag som gäller det egna verksamhetsområdet.

6 §

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 20 .